

A munkaterv a kutatás *első évében* a tárgykört érintő, nyomtatásban megjelent (jogtörténetileg adekvát) irodalom feltárását irányozta elő. Ígértem, hogy összegyűjtöm a századforduló - e tárgyú - politikai publicisztikai anyagát, és az *általános hatáskörű közigazgatási bíróság működésére* vonatkozó történeti összefoglalásokat. A kutatás elején ennek megfelelően rendszerbe szedtem az általános hatáskörű közigazgatási bíróság létrejöttére, a korabeli külföldi változataira vonatkozó nyomtatott forrásokat. Összeállítottam azt a bibliográfiát, amely a további kutatások publikált forrásbázisát képezi. Számba vettem a dualizmus időszakában, és a két világháború között született alapműveket és a közigazgatási bíráskodás újbóli bevezetésének igényét felvető jelenkori tudományos munkákat. Különös figyelmet fordítottam azon feldolgozásokra, amelyek a jogintézmény nemzetközi előzményeivel foglalkoztak. Az általános hatáskörű közigazgatási bíróságra vonatkozó legfontosabb irodalom elkészített jegyzéke:

Puky Endre: A jogérzet válsága és a közigazgatási bíráskodás. Magyar Szemle 1940. 38. évf. 113-121. old., uő.: A Szent Korona tana és a közigazgatási bíráskodás. Magyar Közigazgatás, LIX. évf. 3. szám, 1941.; 2. Wlassics Gyula: Az alsófokú közigazgatási bíróság. Jogállam, 1924. 23. évf. 1-7. old.; 3. Wlassics Gyula elnöki megnyitója a közigazgatási bíróság harmincéves jubileumán. Jogállam, 1927. 26. évf. 1-4. old.; 4. Wlassics Gyula évnnyitó beszéde a közigazgatási bíróságon. Jogállam, 1930. 29. évf. 26-33. old.; 5. Puky Endre évnnyitó beszéde a közigazgatási bíróságon. Jogállam, 1937. 36. évf. 64-71. old.; 6. Rakovszky Iván évnnyitó beszéde a közigazgatási bíróságon. Magyar Jogi Szemle 1942, 23. évf. 53-64. old.; 7. A Hieronymi Károly által 1893 november 29-én beterjesztett törvényjavaslat: Az 1892-96-os Országgyűlés Képviselőházának Irományai XIV. k. 510. sz., XV. k. 226. sz., XXIII. köt. 734. szám., XXXIV. köt. 1178. sz., Az 1892-96-i Országgyűlés Képviselőházának Naplója XXXIII. kötet. 64. és 136. l., az 1892-96-os Országgyűlés Főrendiházának Naplója VI. köt. 115-116. l.; 8. Magyar Jogászegyleti Értekezések X. kötet. 6. és 7. füzet.; 9. Concha Győző: A közigazgatási bíráskodás. Magyar Igazságügy 1881. 359-491. old., uő.: A közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat. Jogtudományi Közlöny 1893. 50., 51, 52. sz.; 10. Ruhmann Emil: A közigazgatási bíráskodás. In.: Fejezetek a Közjog és Közigazgatási jog köréből. Szerk.: Mártonffy Károly Bp. 1932. (Némethy- emlékkönyv.) 126. passim.; 11. Némethy Károly: A közigazgatási bíróságról szóló törvény magyarázata. Bp. 1897. 7-11. old.; 12. Lánczy Gyula: A közigazgatási bíráskodás szervezéséről Magyarországon. Magyar Igazságügy XIX. köt. Bp. 1883. 27-49. old. (Az 1882. évi magyar jogászyűlés IV. szakosztályának okt. 3-i ülésén előterjesztett szöveg); 13. Boér Elek: Közigazgatási bíráskodás Bp. 1907.; 14. Concha Győző: A közigazgatási bíráskodás az alkotmányosság és az egyéni joghoz való viszonyában. Bp. 1877.; 15. Concha Győző: A közigazgatási bíróságokról szóló törvényjavaslat. (Különlenyomat a Jogtudományi Közlönyből) Bp. 1894., uő. Magyar Jogászegyleti Értekezések X. kötet, 5. füzet; 16. Lánczy Gyula: A Magyar Jogászegyletben 1894. január 15-én tartott előadás. Magyar Jogászegyleti Értekezések X. kötet. 6. füzet; 17. Lukács György: A Magyar Jogászegyletben 1894. január 21-én tartott előadás. Magyar Jogászegyleti Értekezések X. kötet 7. füzet; 18. Németh Károly: A közigazgatási bíróságokról szóló törvényjavaslat. (Válasz dr. Concha Győző egy. tanár bírálatára) Bp. 1894. uő.: A Magyar Jogászegyletben 1894 január 21-én tartott előadás. Magyar Jogászegyleti Értekezések, X. köt. 7. füzet.; 19. Boér Elek: Törvényhatósági önkormányzatunk és közigazgatási bíróságunk hatáskörének kiterjesztése. (Magyar Jogászegyleti Értekezések XXXVI. kötet, 6. füzet, Bp. 1908.); 20. Csillag Gyula: A közigazgatási bíróságok hatásköre. Magyar Jogászegyleti Értekezések VII. kötet, 7. füzet. Bp. 1891.; 21. A közigazgatási bíróság törvényjavaslatáról. Dr. Neumann Károly, D. Lánczy Gyula, Dr. Concha Győző és Dr. Lukács György felszólalásai. Magyar Jogászegyleti Értekezések X. köt. 8. füzet.; 22. Egyed István: Vármegyei önkormányzat Bp. 1929. 297-307.; 23. Gruber Lajos: A közigazgatási bíráskodás eszméje, kellékei és alakzatai Európában. Bp. 1877.; 24. Kmety Károly: A közigazgatási bíróságok hatáskörének szabályozásáról (Magyar Jogászegyleti Értekezések, VII. köt. 1. füzet. Bp. 1891.); 25. Reichard Zsigmond: A közigazgatási bíróságok hatásköre. (Magyar Jogászegyleti Értekezések, X. köt. 5. füzet, Bp. 1894.); 26. Tomcsányi Mór: Rendészet- közigazgatás- bírói jogvédelem. (M. Tud. Akadémia, Értekezések a filozófia és társadalmi tudományok köréből III. köt. 7. szám Bp. 1929.); 27. Zabulik László: A közigazgatási bíróságról szóló törvény. Bp. 1897. (B6/ 1849); 28. Martonyi János: A közigazgatási bíráskodás és legújabb kori fejlődése Bp. 1932.; 29. Dr. Martonyi János: Az ötvenéves közigazgatási bíróság. Különlenyomat a Városi Szemle XXXIII. évfolyamából. Bp. é.n.; 30. Dr. Martonyi János: Közigazgatási bíráskodásunk továbbfejlesztése. (Különlenyomat a XVI. Magyar Jogászyűlés kérdéscsoportjaiból) Bp. 1944.; 31. Martonyi János: A közigazgatás reformja és a közigazgatási bíróságok. Bp. 1940.; 32. Martonyi János: A Közigazgatási bíráskodás bevezetése, szervezete és hatékonysága Magyarországon. (1867-1949) Acta jur. et Pol. Szeged 1972.; 33. Dr. Martonyi János: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. Bp. 1939. 69-153. old.; 34. Dr. Baumgarten Nándor: Közigazgatási bíráskodás vasúti ügyekben Bp. 1901; 35. Szabó József: Demokrácia és közjogi bíráskodás. Bp. 1946. 16-17, 173. old.; 36. Kuncz Ignác: A közigazgatási bíráskodás (Jogtudományi Közlöny. Bp. 1878.); 37. Benedek Sándor: A pénzügyi közigazgatási bíráskodás szervezeti kérdései. Adó és illetékügyi Szemle Bp., 1912.; 38. Báró Wlassics Gyula: Reformjavaslat a közigazgatási bíráskodásról. Jogállam, Bp. 1912; 39. Egyed István: Az

alsófokú közigazgatási bíraskodás. Városi Szemle Bp. 1916.; 40. Kovács Mihály: A közigazgatási bíraskodás problémái, figyelemmel a közigazgatási bíróság kétfokúvá tételének szükségességére. Miskolc, 1940.; 41. Mártonffy Károly: A Magyar Jogászegylet ankétját megnyitó előadása 1946. november 8-án.; 42. Csorba János: A közigazgatási bíróság, mint alkotmányvédő bíróság. Bp. 1945.; 43. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása Bp. 1930. 150-163.; 44. Lucidus: A közigazgatási bíróságról szóló törvény megváltoztatása. Magyar Közigazgatás, 1933. 18. 21. szám.; 45. Dr. Szepessy Mihály: 40000 ügyhátralék a Közig. Bíróságnál. Adózók Lapja, 1935. 9-10. sz.; 46. Pap József: Bírói jogvédelem a közigazgatásban. (Magyar Jogászegyleti Értekezések és egyéb tanulmányok, VIII. vf. 3.sz. 1940.; 47. Csemegi Károly Művei. S. a. r. Edvi Illés Károly és Gyomai Zsigmond. I. köt. 428-433. old.; 48. Kmety Károly: A magyar közigazgatási jog kézikönyve. V. jav. kiadás. Bp. 1907. 195-235. old.; 49. Falcsik Dezső: A közigazgatási jog alapkérdései. Eger, 1895. VII. fejezet.; 50. Bíraskodás az elsőfokú közigazgatási határozatokkal szemben. Miskolci Jogászélet. 1935. XI. évf. 4. szám. 73-80. old.; 51. Dr. Benkő Albert: A M. Kir. Közigazgatási Bíróság hatáskörének kiterjesztéséről. A Magyar Jogászegylet Könyvkiadó Vállalata. VI. évf. 2. köt. Bp. 1913. 52. Magyarország közigazgatása. Írta: Csizmadia Andor és Karcsay Sándor. Bp. 1946. 164-165. old.; 53. A közigazgatási bírósági törvény magyarázata. I-II. köt. Bp. 1935.; 54. Vörös Ernő: Az államhatalmak megosztásáról az Északamerikai Egyesült Államok és a főbb európai államok alkotmányaiban. Ügyvédek Lapja, 1925 3, 4, és 5. szám.; Alsófokú közig. bíróságról szóló reform.; 55. Bezerédj István: Az alsófokú közig. bíróság kérdéséhez. Magyar Közigazgatás, 1929. 17. sz.; 56. Dr. Gálbory László: Hozzászólás az előbbi cikkhez. uott., 1929. 27. sz.; 57. Felszeghy Béla: A közig. jogszolgáltatás reformja. uott., 1930. 31., 35. sz.; 58. Egresy Árpád: Pár szó... uott., 1931. 5. sz.; 59. Martony János: A közigazgatási bíraskodás és annak legújabb fejlődése. uott., 1932. 23. sz.; 60. dr. Tihanyi Lajos: Az alsófokú közigazgatási bíróságok. uott., 1933. 20. sz.; 61. Pokoly Lajos: A közig. bíraskodás új szervezete. uott., 1933. 20. sz.; 62. Dr. Kovács Miklós: A középfokú közig. Bíróságok és a pénzügyigazgatás. uott. 1933. 43. sz.; 63. Dr. Ádám Antal: A közigazgatás és a közigazgatási bíraskodás alkotmányjogi összefüggéseiről. Magyar Közigazgatás 1996. December, XLVI. évf. 12. szám. 705-712.; 64. Petrik Ferenc: Százéves a közigazgatási bíraskodás. Jogtudományi Közlöny 1996. 9. sz.; 65. Zsuffa István: A közigazgatási bíraskodás Magyarországon. Magyar Közigazgatás 1996. 7. sz.; 66. Gaál Sándor: A közigazgatási bíraskodás néhány szervezeti és hatásköri kérdése. Magyar Közigazgatás 1996. 7. sz.; 67. Kuncz Ignác: A közigazgatás függetlensége a közigazgatási bíraskodásban. Jogtudományi Közlöny 19. évf. 7. sz. 1884. febr. 15. sz.; 68. Dr. Dell Adami Rezső: Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja az államhatalmak megosztása szempontjából. Magyar Jogászegyleti Értekezések I. köt. Bp. 1880.; 69. Grünwald Béla: Közigazgatásunk és a szabadság XI. fejezet 115. old.; 70. Fésüs György: Közigazgatási jog. Második kiadás. Bp. 1880. 94., 67., 389. old.; 71. Récsi: Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve. I. köt. 5., 229. old.; 72. Pauler: Büntetőjogtan. 3. kiadás II. köt. 53. old.; 73. Kautz Gusztáv: A magyar büntetőjog. 261. old.; 74. Schnierer: Büntetőjog. II. köt. 281. old.; 75. Gneist Rudolf: A jogi állam. Ford.: Takács Lajos. Bp. 1875. 76. Mohl Robert.: Az államtudományok enciklopédiája. Ford. Löw Tóbiás. 2. kiad. Pest, 1866.; 77. Eötvös József: A XIX. század uralkodó eszméi. I. köt. Bécs 1851. 145. old. 78. Tisza Kálmán miniszterelnök, mint belügyminiszter által a közigazgatás érdekében 1880. november 21-re egybehívott enquete tárgyalásai. Bp. 1880. 202-224. old.; 79. A Magyar Közigazgatási Bíróság 50 éve (1897-1949). Kiadja.: A Magyar Közigazgatási Bíróság. Bp. 1947. 80. Tisza Kálmán: Parlamenti felelős kormány és megyei rendszer. Pest, 1865.; 81. Zabulik László: A közigazgatási bíróságokról szóló törvény Bp. 1897.; 82. Falcsik Dezső: A közigazgatási bíraskodás. Eger, 1897.

A munkaterv szerint feltártam a közigazgatási bíraskodás hazai előzményeire, létrejöttére és működésére vonatkozó *parlamentari viták* legfontosabb dokumentumait. A forrásfeltárás kiterjedt az 1867 és 1896 közötti minden olyan országgyűlési előterjesztésre és vitára, amely – akár közvetlenül, akár közvetett módon – a közigazgatási jogvédelem kérdését érintette. Az alábbi forrásokat tanulmányoztam:

Országgyűlési vitaanyagok 1. Az 1892-97-es országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőház Jegyzőkönyvek I-V. kötet. 2. Az 1892. évi február hó 18-ra hirdetett országgyűlés Képviselőházának Irományai. Bp. 1894. a./ XXIII. kötet. 1-59. oldalig. Az előzetes tárgyalásra kiküldött bizottság jelentése. 734. sz. anyag; b./ XIV. kötet, 191- 420. old. A belügyminiszter 1893. októberi előterjesztése, rendkívül részletes indokolással, külföldi összehasonlító anyaggal. 510. számú anyag. c./ XXXIV. kötet 259-295-ig A bizottság jelentése. 1118. sz. anyag. d./ XXXV. kötet 293-325-ig. A képviselőház által elfogadott tervezet. CCLX. számú iromány. e./ XXXVI. kötet 264-296. old. A szentesített törvénycikk (1896: XXVI. tc.) szövege. CCLXXXV. számú iromány. 3. A Képviselőházi Napló XXXVI. kötet 52-140- ig.

Országos Levéltári források: 1. Az 1896:XXVI. tc.-re vonatkozó anyagok: 1. K2. 1892-96. Ogy. 290. csomag 8283-1894. ikt.sz. 2. Országos Levéltár K2. 1892-96. Ogy. 290. csomag 12759-1896. ikt. sz. 3. K2. 1892-96. Ogy. 290. csomag 13125-1896. ikt. sz. 1-2. old. Ennek tartalma: 1. old. A főrendi ház elnöke Br. Vay Béla 496/el. sz., 1896. június 12-én kelt levelében közli Szilágyi Dezső képviselőházi elnökkel, hogy a főrendi ház

1896. június 12-én tartott 106-ik ülésében a „közigazgatási magyar királyi bíróságról szóló törvényjavaslatot a képviselőház által megállapított szerkezetben módosítás nélkül elfogadta.” 2. old. Kivonat a főrendiház 1896. június 12-én tartott 106. ülésének jegyzőkönyvéből. 1159. sz. „az általános és elvi megvitatás”. Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai Képviselőház. Irományok XIV. kötet 510 iromány. 191-419. old.

A kutatás során a legfontosabb szaktanulmányok mellett regisztráltam az 1890 és 1949 közötti publicisztika közigazgatási bíráskodással kapcsolatos anyagát. Ennek keretében a *Magyar Közigazgatás*, a *Jogtudományi Közlöny*, a *Magyar Igazságügy*, a *Jog*, a *Magyar Themis*, a *Pester Lloyd*, az *Ellenőr*, a *Pesti Napló* legfontosabb – tárgyba vágó – cikkeiről másolatot készítettem és – tematikai csoportosítás után – ezek tudományos értékelését is elvégeztem.

Összefoglalást írtam a hazai közigazgatási judikatúra történetéről, amely a Kassán megjelenő könyvem (*Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918*. Spoločna edícia Katedry štátu a práva Univerzity Pavla Jozefa Šafarika a Katedry právnych dejín Univerzity v Miskolci 1. Nica. Kosice, 2004. 270 p.) egy fontos része. (128-146. p.)

Elkészítettem a hazai közigazgatási bíráskodás kialakulásának német nyelvű összefoglalását, (*Die Entstehung der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Ungarn*) és az osztrák közigazgatási bíráskodás magyarországi hatásáról szóló, szintén német nyelvű tanulmányt. (*Der Einfluss des österreichischen Verwaltungsgerichtshofes auf die Gestaltung der Rechtskontrolle der Verwaltung in Ungarn*). Mindkét összefoglalás megjelent az „*Ungarische Rechtshistoriker*” című, Gondolat Kiadó által gondozott sorozat második tanulmánykötetében.

A kutatás harmadik évében a nemzetközi összehasonlító anyagok feltárására és publikálására is sor került. A kutatási tervben ígértem a 19. századi közigazgatási jogvédelem európai mintáinak kutatását, és a kialakult modellek hatásának elemzését. Ennek megfelelően került sor az 1875. évi osztrák közigazgatási bíróság létrejöttének, szervezetének, működésének és magyarországi hatásának vizsgálatára. Összegyűjtöttem az Országos Levéltárban fellelhető közigazgatás bírósági ítéleteket, elemeztem a döntvénytárakban közzétett bírósági határozatokat. Ennek során a „Közigazgatási elvi határozatok egyetemes gyűjteménye” és a „Közigazgatási bírósági törvény magyarázata” című kiadványok analízisére is sor került.

A kutatás második és harmadik évében „A magyar királyi közigazgatási bíróságról” szóló 1896:XXVI. tc. előkészítésének, minisztériumi tervezetének, és javaslatának feldolgozását irányoztam elő. A tervben szerepelt még a fennmaradt kormányzati iratok, igazságügy-miniszteri és pénzügyminiszteri előkészítő anyagok feltárása és feldolgozása is. Ígértem, hogy összegyűjtöm az Országos Levéltár – pénzügyi közigazgatási bíráskodásra vonatkozó teljes anyagát, ide értve a bíróság működésére vonatkozó belső iratokat is. Előirányoztam a pénzügyi közigazgatási bíróság történetének összefoglalását, és publikálásra előkészítését.

A kutatás során feldolgoztam korábban regisztrált publicisztika közigazgatási bíráskodással kapcsolatos anyagát. A *Magyar Közigazgatás*, a *Jogtudományi Közlöny*, a *Magyar Igazságügy*, a *Jog*, a *Magyar Themis*, a *Pester Lloyd*, az *Ellenőr*, a *Pesti Napló* legfontosabb – tárgyba vágó – cikkeinek tudományos szempontból releváns megállapításait beépítettem a készülő monográfia törzsszövegébe.

Elkészítettem a pénzügyi közigazgatási bíráskodásról szóló összefoglalást, amely rövidesen megjelenik a miskolci Bíbor Kiadónál. A harmadik év java részét ezen bíróság tevékenységének részletes elemzésével töltöttem. Összeállítottam a részletes ügyforgalmi statisztikát, amelynek forrásait zömmel levéltári anyagok szolgáltatták. (OL. K 255 1885-1-1451; Jogtudományi Közlöny 1885. 5. sz. 37-38. old.; Jogtudományi Közlöny, 1886. 5. sz. 37-38.old.; OL. K 255 1886-1-503; Magyar Közigazgatás 1887. évi 7.sz. (1887. február 17.)

6. old.; Jogtudományi Közlöny 1887. 5. sz. 37-38.-old.; OL. K255 1887-1-48; OL. K 255 1888-1-47; OL. K 255 1889-1-79; OL. K 255 1891-1-58; OL. K 255-1892-1-147; OL. K 255 1894-1-95; OL. K 255-1895-1-177; OL. K 255 1896-1-147.)

A pénzügyi közigazgatási bíróság döntéseit tartalmazó tudományos művek (Dr. Pilisy Lajos: *A pénzügyi Közigazgatási Bíróság 1884-1896. In.: A Magyar Közigazgatási Bíróság 50 éve (1897-1949). Kiadja.: A Magyar Közigazgatási Bíróság. Bp. 1947.; Dr. Gruber Lajos: Igazságszolgáltatás a közügyek terén. Ügyvédek Lapja 1884. 3. szám.; Dr. Fraenkel Sándor pénzügyi jogász a Jogtudományi Közlöny 1886- 1892. évek között egy-egy cikket írt a pénzügyi közigazgatási bíróság működéséről és ügyforgalmáról. (1886. 5.sz.,1887.évi 5.sz.,1889. évi 28.sz., 1890.évi 4.sz., 1891. 3.sz.,1892. évi 5.sz.; Dr. Kömöcsi József: A pénzügyi közigazgatási bíráskodásról. 1884.,; Ügyvédek Lapja 1884. évi 28. sz.: Közigazgatásunk és az ügyvédi kar.; Ügyvédek Lapja 1885. 46. sz. "Pénzügyi Adminisztráció"; Róth Nándor: Magyarország rendes közigazgatási bíróságáról. 1886.; Somogyi József: A közigazgatási bíráskodás alapelvei. 1889.; A "Jog" című folyóirat 1894. évi 1. száma.; Ludvig János a bíróság összes tagjához 1896. dec. 26-án intézett 223/ 1896. számú Közölvénye.; Dr. Gruber Lajos: A pénzügyi közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslat. 1883.; Mariska Vilmos: A magyar pénzügyi törvényisme. 1886.) mellett feldolgoztam a rendelkezésre álló döntvénytárak (Vörös Sándor: *A M.Kir. Pénzügyi Közigazgatási Bíróság Döntvényei és elvi jelentőségű határozatai 1884,1885,és1886. évről. 1-3. köt. Bp. 1885-1887.; Soóváry Ferenc: A M. Kir. Pénzügyi Közigazgatási Bir. Döntvényei és elvi jellegű Határozatai 1887-1893. évről. 1-7. köt. Bp. 1888-1893.; Kocian Samu: A M. Kir. Pénzügyi Közigazgatási Bíróság Döntvényei és elvi jellegű Határozatai 1894. és 1895. évről. 1-3. köt. Bp. 1894-1896.; Érdeky Boldizsár: A pénzügyi közigazgatási bíróság döntvényei és elvi jelentőségű határozatai betűsoros Tárgymutatója.; Mészáros Kálmán: A közigazgatási Bírósági Döntvények és elvi jelentőségű határozatok Betűsoros Kézikönyve 1884-1902. évekről. Debrecen,1903.) információit is.**

Németországi, OTKÁ-ból finanszírozott tanulmányutamon összegyűjtöttem a birodalmi és tartományi közigazgatási bíráskodásra vonatkozó legfontosabb forrásokat. Ezek egy részét feldolgoztam, és publikáltam. A kutatás eredményeit folyamatosan közreadtam. Ezzel párhuzamosan törekedtem arra, hogy a tudományos eredményeim a jogászképzés során használt tananyagainkban is megjelenjenek. Az OTKA - támogatás lehetővé tette a szlovák és német nyelvű tanulmányok, tananyagok megjelentetését.